ĦARĠA NUMRU 23 - ĦARIFA 2020

NEWSPAPER POST

Nisġet artna

PUBBLIKAZZJONI MAĦRUĠA MILL-MINISTERU GĦALL-AGRIKOLTURA, SAJD U DRITTIJIET TAL-ANNIMALI

Editorjal

Għeżież qarrejja,

Nittama li kellkom sajf mill-isbaħ u forsi ħadtu l-opportunità li tgawdu ftit jiem ta' mistrieħ mill-ħajja mgħaġġla li ġġib magħha r-rutina tax-xitwa. Dħalna fl-istaġun tal-ħarifa u bħal kull staġun qed nippubblikaw ħarġa oħra ta' *Nisġet Artna*.

Għalkemm il-ħarifa ġġib magħha temp iktar fietel u miegħu anki xi maltempati, il-klima f'pajjiżna tibqa' tippermetti li wieħed ikompli jgawdi l-baħar jew anki jieħu l-opportunità li jżur il-kampanja permezz ta' xi mixja jew anki piknik fuq il-ħaxix mal-familjari u l-ħbieb.

Dan l-istaġun huwa importanti ħafna għas-settur agrikolu għaliex il-bidwi jibda l-preparazzjonijiet fir-raba' għall-uċuħ tax-xitwa. Permezz tal-ħidma tal-bidwi, fil-kċina napprezzaw iktar varjetà ta' ħxejjex u jerġa' jibda jissajjar ikel sħun bħall-minestra, il-kawlata u xi dixx patata l-forn.

F'din il-ħarġa għandna għalikom ħafna artikli interessanti fosthom fuq il-Vendemmja, il-kultivazzjoni tal-qronfol, il-ħamrija ta' Malta, il-ftuħ tal-ewwel bank nazzjonali tal-ġenetika, u ħafna oħrajn li ninsab ċerta li se jinteressaw lilkom il-qarrejja.

Nittama li din il-ħarġa terġa' tintlaqa' tajjeb magħkom il-qarrejja u ssibuha ta' interess. Infakkarkom ukoll sabiex issegwu l-paġna Nisġet Artna fuq Facebook ħalli dejjem tibqgħu aġġornati bl-affarijiet li jkunu għaddejjin fi ħdan is-settur.

Tislijiet,
Claire Cauchi

Nisġet artna

Pubblikazzjoni maħruġa
mill-Ministeru għall-Agrikoltura,
Sajd u Drittijiet tal-Annimali

Dipartiment għall-Affarijiet Rurali
Ċentru ta' Riċerka u Żvilupp
L-Għammieri, Triq l-Ingiered
Il-Marsa, MRS3303

Ritratt meħud minn Emanuel Cauchi

Editur
Claire Cauchi

Qari tal-provi
Proofreading Malta

Kontributuri
David Bartolo
Mario Micallef
Joseph Borg
Jason Sammut
Ian Falzon
Samuel Sciberras
Darren Cassar
Kriss Debono
Natalie Spiteri D'Amato
Robert Cutajar
Kenneth Cassar
Emanuel Azzopardi
Luke Zammit
Maria Micallef

Stampar
Government Printing Press

Disinn
Outlook coop

Il-Werrej

03 L-Introduzzjoni tal-Ministru

04 Il-Ħamrija ta'Malta

05 L-Ewwel Bank Nazzjonali tal-Ġenetika biex Jinċentiva r-Riċerka u Jissaħħaħ is-Settur Agrikolu

06-07 Il-Kultivazzjoni tal-Qronfol fis-Serer

08 L-Importanza tar-Raba' għall-Għasafar f'Malta

09 €500,000 Għal Iktar Effiċjenza u Inqas Impatt ambjentali fl-Operat tal-Biċċerija Pubblika

10 Miżura 4.1: Appoġġ Għall-Investimenti f'Azjendi Agrikoli

11 Ir-Reġistru Nazzjonali ta' Prodotti Agrialimentari Tradizzjonali ta' Malta

12-13 Cross Compliance u l-AgriConnect Farm Advisory Service

14 Kappelli Marbuta mal-Pesta

15 It-Tnedija tar-Riforma tal-Pitkalija

16 Id-Direttorat għall-Ħarsien tal-Annimali Jżid l-Impenn Tiegħu b'Inizjattivi Innovattivi

17 Is-Seba' Proposti 2020 għall-Ħarsien u d-Drittijiet tal-Annimali f'Malta

18-19 Il-Vendemmja: Ix-Xogħol Imwettaq mis-Sezzjoni tal-Vitikoltura u l-Enoloġija

19 EMFF 1.23.1: Investiment f'Faċilità tal-Ħatt tal-Ħut f'Marsaxlokk

20 Il-Proġett BYTHOS

21 It-Tnedija ta' Skema ta' Kumpens lis-Sajjieda

22 Artiklu għat-Tfal

23 Riċetti

L-Introduzzjoni tal-Ministru

Anton Refalo
Ministru għall-Agrikoltura,
Sajd u Drittijiet tal-Annimali

Għeżież qarrejja,

F'din il-pubblikazzjoni xtaqt naqsam magħkom ftit mill-ħidma mwettqa tul dawn l-aħħar xhur.

Il-Ministeru tagħna hu bla dubju ta' xejn wieħed ferm importanti għaliex jinkorpora tliet oqsma li partikolarment tnejn minnhom jolqtuna fil-ħajja ta' kuljum: l-Agrikoltura u s-Sajd, u qasam ieħor li jassumi importanza partikolari għax jolqot id-drittijiet tal-annimali li rridu ngħixu magħhom f'armonija.

Il-ħidma tagħna kienet mhux biss iffokata lokalment iżda nfirxet ukoll barra minn xtutna. Minkejja r-restrizzjonijiet ta' safar, xorta waħda ħadna sehem f'konferenzi permezz tal-mezzi virtwali. Fost dawn ipparteċipajna regolarment fl-Agrifish Council tal-Unjoni Ewropea u għamilna l-interventi għaqlin tagħna.

Lokalment nedejna diversi servizzi u kampanji, ilkoll intiżi biex itejbu l-kamp tax-xogħol kif ukoll sabiex nassiguraw illi l-konsumatur ikun qed jieħu l-aħjar. Fost dawn nedejna l-kampanja "Agħżel il-Bnin... Agħżel il-Frisk" sabiex il-lokal, mhux biss japprezza xogħol il-bidwi Malti, iżda jkun servut bl-aħjar prodott agrikolu.

Jekk nagħtu ħarsa lejn l-Agrikoltura, riċentament ġie varat il-proġett ambizzjuż tar-riforma tal-pitkalija li se jkun iffokat, mhux biss biex jiġi mmodernizzat u mtejjeb l-operat inġenerali, iżda wkoll biex is-sistema tinbidel ħalli tassikura aktar trasperenza u kontinwità skont l-istandards Ewropej.

Aktar kmieni f'Lulju twaqqaf l-ewwel Bank Nazzjonali tal-Ġenetika li ċertament hu meqjus bħala riżorsa oħra għas-settur agrikolu. L-għan tal-Gene Bank se jkun biex iservi bħala repożitorju nazzjonali għall-pjanti slavaġ lokali fejn il-faċilità se tiġbor u taħżen żrieragħ għall-konservazzjoni u l-użu fl-Agrikoltura. Dan il-proġett ġdid b'teknoloġija avvanzata jifforma parti mill-Manifest Elettorali tal-Gvern.

Fis-Sajd kellna l-isfidi tagħna wkoll. Nedejna l-iskema tal-young fisherman, fejn il-Ministeru qed jinċentiva aktar l-involviment taż-żgħażagħ f'dan il-qasam. B'din l-iskema, il-ħajja ta' min irid jibda f'dan il-qasam hi ftit aktar faċli. F'dan il-qasam komplejna ninvestu fis-sajjied lokali fejn iffaċilitajna l-burokrazija b'għajnuna teknika li qed noffru lis-sajjied, inkluż fi trasferimenti t'opri tal-baħar.

Is-sajd tat-tonn, fl-isfond tal-problema tal-Covid 19, ħoloq sfida ġdida li kellna nsolvuha billi ngħinu lis-sajjied finanzjarjament b'sussidju fuq kull kilo tonn maqbud. Barra minn hekk nedejna skema ta' kumpens lis-sajjieda għall-ħsarat li ġarrbu fil-maltempata ta' Frar tas-sena li għaddiet.

Finalment, fejn jidħol il-ħarsien tal-annimali, aktar kmieni din is-sena ltqajt ma' attivisti li issa huma wkoll membri tal-Kunsill għall-Ħarsien tal-Annimali, fejn flimkien ifformulajna seba' punti li għandna naħdmu fuqhom sabiex nindirizzaw aħjar il-ġid tal-annimali u l-konsegwenti protezzjoni tagħhom. Matul din is-sena ngħataw ukoll fondi lill-Kunsilli Lokali bil-għan li jtejbu l-ħajja tal-annimali speċjalment dawk li huma stray. Permezz ta' din l-inizjattiva twettqet miżura oħra tal-manifest elettorali li minnha bbenifikaw ħamsa u għoxrin Kunsill Lokali li bejniethom se jingħataw is-somma ta' €174,466.81.

Finalment ma nistax ma naċċennax għall-fatt illi din is-sena, għalkemm kellna intopp mhux tas-soltu fil-ħidma tagħna, il-pandemija xorta offriet sfidi ġodda lill-Ministeru u lid-Dipartimenti tiegħu. Riedu joqogħdu aktar attenti illi jkun hemm provista biżżejjed ta' prodott li joħroġ minn ambjent nieqes mill-mard. Din l-isfida għelibnieha flimkien u issa qed inkomplu nħarsu 'l quddiem lejn proġetti u skemi oħra.

Tislijiet,

Anton Refalo

Il-Ħamrija ta' Malta

Kitba ta'
MARIO MICALLEF U JOSEPH BORG
Uffiċjali Agrikoli

Il-ħamrija hija meqjusa bħala l-aktar riżorsa naturali prezzjuża li mhix apprezzata wisq mis-soċjetà tal-lum. Il-ħamrija għandha rwol essenzali għall-eżistenza tagħna u għall-ambjent ta' madwarna.

Il-ħamrija ma sservix biss bħala medium fejn jikbru l-pjanti, il-frott u l-ħxejjex, imma sservi wkoll bħala l-materjal li jżomm il-bilanċ u l-ekwilibriju tal-ekosistema. Mingħajr ħamrija, l-ilma ma jipperkolax u jissaffa u jsir tajjeb għax xorb. Mingħajr ħamrija tispiċċa l-katina tal-ikel, iċ-ċiklu tan-nitrogenu, il-bilanċ tal-konċentrazzjoni tad-dijossidu tal-karbonju fl-arja, il-bilanċ tal-ossiġnu fl-arja... Ħafna affarijiet jispiċċaw!

Għalhekk, anki fuq livell Ewropew, qed jinħass il-bżonn li t-tagħrif u l-protezzjoni tal-ħamrija għandu dejjem jiżdied. Grazzi għal dan l-għarfien inħoloq is-Soil Mission Board ħalli l-pajjiżi membri kollha tal-UE jiltaqgħu biex jiddiskutu x'azzjonijiet u x'politika effettiva jistgħu jiġu addottati għall-protezzjoni u konservazzjoni aħjar tal-ħamrija.

Ix-xena lokali

F'Malta hawn tliet tipi ta' ħamrija ewlenija u dawn huma l-ħamrija ħamra, it-trab bajjad u l-ħamrija kannella (Xerorendizinas).

Il-ħamrija l-ħamra ġġib isimha minħabba l-lewn ħamrani tagħha. Dan il-kulur partikolari huwa minħabba l-kontenut għoli ta' ossidu tal-ħadid u għandu kontenut ta' karbonat tal-kalċju ta' 2-15%. Din it-tip ta' ħamrija għandha kontenut baxx ta' nutrijenti, iżda huwa madankollu ogħla mit-tipi l-oħrajn ta' ħamrija.

Il-ħamrija kannella (Xerorendzinas) hija ta' lewn bajjad jagħti fl-aħmar b'kontenut ta' karbonat tal-kalċju ta' 58-80% u ġejja mill-ġebla tal-franka globiġerina.

Il-ħamrija griża għandha kontenut ta' karbonat tal-kalċju ta' 80-90% derivat minn ġebla frammentata globiġerina u tafal. Hija ħamrija li titqies bħala waħda li għadha żgħira kkumparata mal-oħrajn, li fiha ftit humus, u hija ffurmata bħala riżultat ta' kundizzjonijiet niexfa.

L-erożjoni tal-ħamrija

L-erożjoni tal-ħamrija huwa l-proċess li permezz tiegħu l-ħamrija tintilef, billi l-ħamrija tiġi mkaxkra mar-riħ, jew tiddeterjora bi proċess kimiku. Dawn huma proċessi normali imma ġew mgħaġġla minħabba l-attività tal-bniedem.

Il-ħamrija tintilef ukoll minħabba d-deforestazzjoni għax tispiċċa esposta għall-elementi u tintilef ukoll minħabba użu ħażin tal-uċuħ tar-raba'. Eżempji ta' dan huwa l-użu eċċessiv ta' xi fertilizzant, il-bini, kif ukoll minħabba ħafna xita f'daqqa li tikkawża għargħar. Ħaġa oħra li tikkawża l-erożjoni tal-ħamrija hija meta art agrikola tittieħed biex jitħaffru l-barrieri jew art għall-bini. L-erożjoni tal-ħamrija ssir ukoll kawża ta' qerda jew nuqqas ta' manteniment ta' ħitan tas-sejjieħ. Wieħed mill-għanijiet prinċipali tal-ħitan tas-sejjieħ hu li jservi ta' lqugħ tal-ħamrija milli tinġarr mal-ilma tax-xita.

Ir-rwol tad-Direttorat tal-Agrikoltura biex tipproteġi l-ħamrija għal skopijiet agrikoli.

Sabiex il-ħamrija tkun protetta meta jkun hemm trasferiment ta' ħamrija minn post għall-ieħor, id-Direttorat tal-Agrikoltura, li huwa responabbli minn dan il-qasam, jimxi f'konformità ma' Kapitlu 236, Att Dwar il-Konservazzjoni ta' Ħamrija Għammiela tal-1973, kif emendat bl-Att XIII tal-1983; bl-Avviż Legali 411 tal-2007; u bl-Att XXVI tal-2014. Għaldaqstant, wieħed irid ikollu permess biex imexxi l-ħamrija minn post għall-ieħor.

Kif tista' tagħmel talba għall-permess ta' trasferiment tal-ħamrija? Din tista' ssir billi wieħed iżur is-sit www.servizz.gov.mt, jagħfas fuq is-sezzjoni tal-*Ambjent, Enerġija, Biedja u Sajd*, jagħfas fuq *Biedja* għal darbtejn u mil-lista li titla' jsib *Talba għall-permess ta' Trasferiment tal-Ħamrija* li tidderiġik għall-applikazzjoni. Ladarba l-applikazzjoni tiġi sottomessa, l-uffiċjali tal-agrikoltura jagħmlu spezzjoni fuq iż-żewġ siti li tkun ser titmexxa l-ħamrija biex jiċċekkjaw li kollox jimxi f'konformità mal-liġi applikabbli. Bis-saħħa ta' din il-liġi, il-ħamrija tista' tiġi kkonservata u tista' tkun ukoll ta' għajnuna għall-bdiewa sabiex iżidu l-ħamrija għammiela u jipproduċu prodotti ta' kwalità.

L-Ewwel Bank Nazzjonali tal-Ġenetika Biex Jinċentiva r-Riċerka u Jissaħħaħ is-Settur Agrikolu

Il-Bank Ġenetiku Nazzjonali ilu fil-ħsieb tal-Gvern għal numru ta' snin. Il-Ministru odjern mill-ewwel il-beda ħidma biex titwettaq din il-wegħda elettorali.

Dan il-bank ser iservi bħala repożitorju nazzjonali għal pjanti slavaġ lokali u endemiċi fejn, barra dan, il-faċilità se tiġbor u taħżen żrieragħ għall-konservazzjoni u l-użu fl-agrikoltura. Bla dubju dan il-proġett se jkun qiegħed jikkumplimenta u jassisti b'mod dirett il-ħidma sfiqa fid-Direttorat għall-Protezzjoni tal-Pjanti.

Il-Bank tal-Ġenetika se jkollu l-mezzi biex jiġġenera u janalizza d-diversità ġenetika ta' żrieragħ varji, b'mod illi jiġu analizzati żrieragħ u partijiet ta' pjanti u tinħażen l-informazzjoni miksuba, f'databases appożiti. B'dan il-mod, mhux biss se nkunu qegħdin inkunu nafu aktar dwar il-pjanti tagħna, iżda se nkunu qed nikkontribwixxu u ningħaqdu fl-isforzi li qed isiru madwar id-dinja relatati kemm mas-sigurtà tal-ikel, kif ukoll mal-iżvilupp ta' varjetajiet ġodda li huma reżiljenti għall-problemi komuni bħal nixfa, salinità għolja tal-ħamrija, tibdil fil-klima, mard, u effiċjenza nutrizzjonali, fost oħrajn.

Minħabba f'hekk Malta ħasset il-ħtieġa li tiffoka serjament fuq il-konservazzjoni tar-riżorsi ġenetiċi tagħha speċjalment dawk tal-pjanti. Sfortunatament, il-pajjiż diġà tilef numru sostanzjali mill-flora lokali, sew selvaġġa u kif ukoll dik li kienet tintuża mill-bdiewa tagħna. Għalhekk inħasset il-ħtieġa ta' sforz reali sabiex dak li fadlilna jiġi kkonservat bl-aħjar mod possibbli. Dan iċ-ċentru, apparti li se jkun qed isaħħaħ il-wirt naturali tagħna, se jkun qed jipprovdilna wkoll għarfien u aktar sigurtà fl-ikel.

Dan il-proġett, li se jkun mgħammar b'apparat modern tal-ogħla livell, se jkun jiswa u qed isir permezz ta' investiment ta' €900,000. Il-maġġoranza ta' dawn il-flus ser jiġu minn Fondi Ewropej.

Matul dan l-aħħar żmien, saru diskussjonijiet intensivi u importanti dwar in-nefqa ta' dan il-proġett innovattiv għal Malta li fit-totalità tiegħu se tlaħħaq it-tliet miljun ewro. Dan il-bini se jkun kopert minn fondi nazzjonali waqt li t-tagħmir se jinxtara b'fondi tal-Unjoni Ewropea taħt il-Fond Agrikolu Ewropew għall-Iżvilupp Rurali.

Il-Ministeru għall-Agrikoltura, Sajd u Drittijiet tal-Annimali ilu jfassal dan il-proġett innovattiv għal Malta b'teknoloġija avvanzata u ilu jħejji l-preparamenti neċessarji, mill-inqas l-2016. Id-Direttorat għall-Ħarsien mill-Pjanti ħadem u għadu qed jaħdem bis-sħiħ fuq it-twaqqif ta' dan it-tip ta' bank.

Il-Kultivazzjoni tal-Qronfol fis-Serer

Kitba ta'
JASON SAMMUT
Uffiċjal Agrikolu Anzjan

Il-preparazzjoni tal-art

L-ewwel fattur importanti li jrid jiġi kkunsidrat mill-bidwi hu li l-ħamrija fejn ser jitħawwel il-qronfol tkun ħafifa, jiġifieri meta ssir it-tisqija l-ilma jiskula minnha malajr. Dan għaliex, jekk il-ħamrija tkun grassa, ix-xitel faċilment jiskalda u jmut. Importanti ħafna li l-istruttura tal-ħamrija tiġi mtejba billi tingħata demel naturali, preferibbilment dak tal-baqar. Wara li l-ħamrija tinħarat sew u fil-fond, din għandha tiġi sterilizzata preferibbilment permezz tal-użu tax-xemx (*Solarisation*) matul ix-xhur tas-sajf.

Il-proċess mit-taħwil sal-qtugħ tal-ewwel fjuri tal-qronfol

Wara li l-ħamrija tiġi sterilizzata jkun imiss li tiġi ppreparata s-sodda fejn ser jitħawwel ix-xitel. L-ewwel li jkun irid isir hu li l-ħamrija bi dritt is-sodda tiġi maħruta ħalli l-ħamrija tiġi iktar irfinata u b'hekk ix-xitel ikun jista' jiġi mħawwel iktar faċli. Wara jiġu mifruxa erba' pajpijiet u tinfirex xibka apposta fuqhom li tkun wiesgħa metru, b'sitt kaxxi fil-wisa' tagħha. Mit-trufijiet tax-xibka jiġi mgħoddi l-fildiferru u jiġi ssikkat mill-erba' kantunieri. Biex ix-xibka tiġi infurzata sew, fit-tul tas-sodda jiġi mpoġġi ħadid forma ta' "n". Dan il-ħadid jiġi mqiegħed wieħed, wieħed bi spazju ta', bejn wieħed u ieħor, tliet metri bejn kull wieħed. L-infurzar isir billi l-fildiferru jiġi stirat għal mal-ħadida u marbut.

Wara li jsir dan ix-xogħol ikun imiss li x-xitel tal-qronfol jiġi mħawwel. Issir ħofra żgħira fin-nofs ta' kull kaxxa tax-xibka u mbagħad titpoġġa x-xitla, u l-ħamrija tiġi mrassa naqra magħha.

Hekk kif titħawwel is-sodda kollha, din trid tissaqqa tajjeb bis-sistema tal-qatra. Peress li t-taħwil tal-qronfol isir fis-sajf, importanti li, kemm jista' jkun, tisqija bil-friefet ma ssirx għaliex ikun faċli li l-qronfol jimrad bis-sadid.

Wara li x-xitel ikun ilu mħawwel għal madwar ħmistax-il ġurnata, dawn ikunu jridu jiġu mogħmija stopping. Dan ifisser li l-qalba ta' kull xitla titneħħa ħalli b'hekk, mill-għejun li jkun fadal, ikunu jistgħu joħorġu l-friegħi. Wara li s-sodda tagħlaq bil-weraq u l-faxxina tkun ta' madwar pied mill-wiċċ tal-ħamrija, ikun imiss li jsir it-tieni saff ta' xibka. Din issir bħalma tkun saret l-ewwel

waħda bid-differenza li issa ssir ftit iżjed 'il fuq mill-oħra.

Wara li ssir it-tieni xibka importanti li kull ġimgħa l-faxxina li tkun ħarġet mill-ġnub terġa' tiddaħħal 'il ġewwa. Dan isir ħalli l-passaġġi bejn sodda u oħra ma jagħlqux. Jekk il-faxxina tkompli tikber

ikun imiss li ssir xibka oħra. Ġeneralment f'kull sodda jsiru bejn tlieta u erba' saffi ta' xibka. Wara li jkun sar dan ix-xogħol kollu, ikun wasal iż-żmien biex il-bidwi jibda jaqta' l-ewwel fjur tal-qronfol. Biex il-fjuri jkunu ta' kwalità għolja importanti li fuq kull zokk jew bastun titħalla biss l-ikbar fjura. L-oħrajn għandhom jitneħħew kollha. Dan il-proċess jissejjaħ Disbudding.

Ġeneralment l-ewwel qtugħ tal-fjuri tal-qronfol isir madwar erba' xhur wara li jkun sar it-taħwil. Fil-fatt, waħda mir-raġunijiet prinċipali li t-taħwil isir fis-sajf hu ħalli l-ewwel fjuri jinqatgħu fix-xitwa fejn il-mard li jattakka l-fjura jkun ħafna inqas milli kieku kien fis-sajf.

Mard li jaffettwa t-tkabbir kemm tax-xitla u kif ukoll tal-fjura tal-qronfol

Insibu diversi insetti, akari u mofof li jaffettwaw ix-xitla u l-fjura tal-Qronfol. Fost l-insetti nsibu l-**Whitefly** u t-**Thrips**. Il-Whitefly taffettwa l-aktar il-weraq imma l-iktar li ssir ħsara huwa mit-Thrips għax dawn jikkawżaw tbajja' bojod fuq il-fjuri. Din tkun tidher l-iktar fuq qronfol li jkollu kuluri skuri. Dawn jistgħu jiġu kkontrollati b'insettiċidi addattati.

Insibu wkoll il-brimba l-ħamra li nafuha l-aktar bħala **Red Spider**. Dan l-akaru jagħmel l-għanqbut kemm fuq il-fjura u kif ukoll fuq il-weraq. Barra minn hekk, dawn l-akari jgħixu billi jtaqqbu ċ-ċelloli tal-weraq u b'hekk jikkaġunaw tbajja' fuq il-weraq. Dawn l-akari nsibuhom l-aktar fis-sajf meta jagħmel ħafna riħ isfel u meta fis-serra jkun hemm umdità għolja. Dawn jistgħu jiġu kkontrollati billi s-serra jkollha ventilazzjoni tajba ħalli b'hekk l-umdità tinżamm kemm jista' jkun baxxa. Barra minn hekk jistgħu jiġu kkontrollati billi jintużaw xi tipi ta' akariċidi.

Mard ieħor li nsibu li jaffettwa t-tkabbir tal-qronfol hu s-**sadid**. Dan l-iktar li jinstab hu maz-zkuk tal-qronfol u li jkunu jidhru qishom boċoċ żgħar kannella u li meta t-temp ikun favorevoli dawn il-boċoċ jinfetħu u t-trab li joħroġ minn ġo fihom ikun l-ispori jew, f'termini aktar faċli, 'iż-żerriegħa' ta' din it-tip ta' moffa. Din tista' tiġi kkontrollata billi jkollna ventilazzjoni tajba fis-serra. Barra minn hekk, meta ssir it-tisqija, din m'għandhiex issir bil-friefet ħalli kemm jista' jkun il-weraq ma nżommuhomx imxarrbin. Fuq kollox, dan it-tip ta' fungu nistgħu nikkontrollawh billi nużaw fungiċidi addattati.

Noti importanti waqt it-tkabbir tal-qronfol

- Importanti ħafna li t-twieqi tas-serer ikunu magħluqin b'xibka fina ħalli b'hekk innaqqsu l-ammont kemm ta' insetti kif ukoll ta' akari milli jidħlu ġewwa.
- Il-madwar tas-serra jrid ikun nadif minn kull ħaxix selvaġġ ħalli b'hekk innaqqsu r-riskju tal-mard milli jidħol fis-serra.
- Il-bexx li jsir fit-tkabbir tal-qronfol isir filgħodu ħalli b'hekk il-faxxina ma tkunx imxarrba għal mal-lejl. B'hekk innaqqsu r-riskju ta' ċertu mard.

L-Importanza tar-Raba' Għall-Għasafar f'Malta

Kitba ta'
IAN FALZON
fiċ-Ċentru tal-Agrikoltura, Akwatika u Xjenzi tal-Annimali tal-MCAST

L-avifawna – jiġifieri l-għasafar – hija għal qalb ħafna nies. Madankollu, wieħed ftit jista' jiċħad li l-ambjent naturali Malti kulma jmur qiegħed dejjem jonqos u t-tjur qegħdin isibu dejjem anqas postijiet ta' kenn meta jgħaddu minn fuq Malta waqt il-passa tagħhom.

L-art agrikola, filwaqt li hija ta' valur għall-bniedem minħabba li tipproduċi l-ikel, hija wkoll abitat essenzjali għal ħafna għasafar, inkluż uħud li qegħdin jonqsu fuq skala Ewropea u internazzjonali.

Studju li sar minn studenta fiċ-Ċentru tal-Agrikoltura, Akwatika u Xjenzi tal-Annimali tal-MCAST kellu l-għan li jistudja dan il-valur u l-importanza tar-raba' għall-għasafar li jqattgħu x-xitwa u l-bidu tar-rebbiegħa ġewwa Malta.

Id-data li nġabret intużat biex tikkumpara tliet uċuħ agrikoli — raba' bid-dwieli, raba' bis-siġar taż-żebbuġ u raba' mistrieħ. Dan l-istudju sar fin-naħa t'isfel ta' Malta u saru tmienja u erbgħin survey tul l-istaġun imsemmi. Ittieħdet nota tal-ispeċi li żaru l-għelieqi, l-abbundanza u l-frekwenza tagħhom, u kif ukoll x'tip ta' mġiba kellhom.

L-akbar abbundanza ta' għasafar imkejla kienet dik fir-raba' bid-dwieli u l-anqas fir-raba' mistrieħ. Dan jikkonferma kemm il-bidwi għandu rwol importanti, mhux biss bħala produttur, iżda anke bħala gwardjan tal-ambjent.

Sittax-il speċi differenti ġew osservati jużaw ir-raba', kemm bħala post ta' waqfien, u kif ukoll biex ifittxu l-ikel jew jinteraġixxu bejniethom. Fost l-għasafar osservati kien hemm Żanżarell tal-Kullar (*Ficedula albicollis*), Bufula Passajra (*Sylvia cantillans*) u d-Daqquqa tat-Toppu (*Upupa epops*). Ġew osservati wkoll speċi oħra bħall-bufula s-sewda, l-isturnell u l-pitiross. Mill-osservazzjoni kien evidenti wkoll li l-għasafar jużaw ħafna l-burdura tar-raba'. Din ser tkun il-mira ta' studju fil-ġejjieni.

Kwalunkwe deċiżjonijiet li jittieħdu għandhom jikkunsidraw dan l-irwol essenzjali tar-raba' u tal-bidwi — rwol li ma jistax jiġi sostitwit. Huwa b'hekk li l-bidwi jibqa' l-gwardjan prinċipali tal-ambjent u l-bijodiversità tiddependi mhux ftit fuq il-preżenza ta' bdiewa fil-kampanja tagħna.

Il-Bufula s-sewda

L-Isturnell

Il-Pitirross

€500,000 Għal Iktar Effiċjenza u Inqas Impatt Ambjentali fl-Operat tal-Biċċerija Pubblika

Il-Prim Ministru Dr Robert Abela ħabbar investiment ta' madwar €500,000 biex l-operat tal-Biċċerija Pubblika jkun iżjed effiċjenti waqt li fl-istess ħin jitnaqqas l-impatt ambjentali.

Huwa ħabbar dan waqt żjara fil-Biċċerija Pubblika nhar l-Erbgħa 15 ta' Lulju 2020.

L-investiment huwa parti minn baġit ta' €1.2 miljun fuq investimenti varji li qed isiru fl-impjant matul din is-sena.

Fl-aħħar ħames snin, il-Gvern investa madwar €8 miljuni fil-Biċċerija Pubblika, grazzi għal madwar sittin proġett differenti f'xogħol ta' tiġdid u rinnovar tagħha.

Fid-diskors tiegħu, il-Prim Ministru spjega li l-investiment li sar f'dawn l-aħħar snin biddel il-Biċċerija Pubblika — li ilha topera sa mill-1897 — ta' taħt fuq.

Il-Prim Ministru żied li "sa mill-bidu nett, il-viżjoni tagħna f'dan is-settur kienet li nġeddu l-Biċċerija biex tkun xempju ta' iġene u prattiċi tajbin għall-Industrija tal-laħam fil-Gżejjer Maltin." Il-Ministru għall-Biedja, Sajd u Drittijiet tal-Annimali, Dr Anton Refalo, fisser li frott l-investiment li sar fl-aħħar snin, il-laħam lokali llum għandu kwalità tajba daqs, jekk mhux aħjar, minn dik ta' laħam impurtat, u dan huwa ta' benefiċċju, kemm għar-raħħala li jinvestu tant ħin, riżorsi u enerġiji biex ikabbru l-bhejjem tagħhom, iżda fuq kollox għall-konsumatur Malti li jista' jixtri prodott ta' kwalità għall-konsum tiegħu.

L-investiment inkwistjoni jinkludi investiment ta' madwar €250,000 biex jiġu installati madwar 700 pannella għall-ġenerazzjoni ta' madwar 250kWp [kilo watt peak] li mistennija tnaqqas il-konsum tal-elettriku fil-biċċerija b'terz. Barra minn hekk, ġiet installata u fil-futur qrib se tkun ikkummissjonata sistema li tgħaqqad solar water heaters u boilers tal-gass minflok sistema ta' tisħin tal-ilma bbażata fuq boilers antiki li jaħdmu bil-heavy fuel oil. Dan kollu se jsir bil-għan li tissaħħaħ l-effiċjenza, tisseddaq l-indafa fl-impjant, u fl-istess ħin jitnaqqsu sostanzjalment l-emissjonijiet tas-CO2 u ta' gassijiet oħra. B'hekk se jkunu qed jgħinu biex jintlaħqu l-miri nazzjonali fil-qasam tal-bidla fil-klima u tal-kwalità tal-arja.

Miżura 4.1: Appoġġ Għall-Investimenti f'Azjendi Agrikoli

Kitba ta'
SAMUEL SCIBERRAS
Trainee ARPA

F'din il-ħarġa ta' Nisġet Artna ser nagħtu ħarsa lejn il-miżura 4.1 — Appoġġ għall-Investimenti f'Azjendi Agrikoli, li taqa' taħt il-Programm tal-Iżvilupp Rurali għal Malta 2014-2020.

Filwaqt li din il-miżura kellha tingħalaq fl-1 ta' Mejju 2020, fid-dawl tal-imxija tal-COVID-19 u r-restrizzjonijiet li ġabet magħha, il-Gvern iddeċieda li jiftaħ din il-miżura mill-ġdid sabiex tingħata l-possibbiltà lil aktar bdiewa u raħħala biex jibbenefikaw minn fondi li huma importanti għas-sostennibbiltà u l-miljorament tal-irziezet tagħhom. L-għan tal-Gvern huwa li jkompli jintervjeni sabiex tingħata l-għajnuna neċessarja lill-bdiewa u r-raħħala tagħna biex b'hekk ikunu jistgħu jwettqu l-attivitajiet tagħhom bl-aħjar mod possibbli, filwaqt li jintlaħqu wkoll l-għanijiet u l-miri tal-Politika Agrikola Komuni (PAK) tal-Unjoni Ewropea.

L-applikazzjonijiet taħt din il-miżura ġew aċċettati mit-22 ta' Mejju sal-Ġimgħa 24 ta' Lulju 2020. Bħala prekawzjoni minħabba l-firxa tal-COVID-19, il-proċess tas-sottomissjoni tal-applikazzjonijiet ġie ffaċilitat billi ntlaqgħu biss soft copies li ġew mibgħuta permezz tal-email. Hekk kif ħabbret l-Awtorità ta' Ġestjoni, din kienet l-aħħar sejħa ta' din il-miżura taħt il-Programm 2014-2020, miżura li l-bdiewa jistgħu jibbenefikaw minn għajnuna ta' 50% tal-ammont eliġibbli tal-proġett.

Il-miżura 4.1 tipprovdi għajnuna finanzjarja lil bdiewa u gruppi ta' bdiewa sabiex iwettqu investimenti fl-irziezet tagħhom bil-għan li jtejbu l-prestazzjoni globali u s-sostennibbiltà tal-azjendi agrikoli tagħhom. Tali għajnuna tkopri investiment f'sistemi u tagħmir kosteffettiv u ambjentalment effiċjenti mmirati lejn l-immaniġġjar tal-

ħamrija, il-magħqad tal-ilma, l-użu tal-enerġija rinovabbli, il-ġestjoni tal-iskart, u lejn it-titjib fl-effiċjenza fil-kontroll tal-fertilizzanti u tal-pestiċidi. Barra minn dan, il-miżura tindirizza wkoll it-titjib fil-produttività fl-azjendi jew f'setturi speċifiċi soġġetti għall-adattament tat-tekniki u tas-sistemi tal-biedja li ma jagħmlux ħsara għall-ambjent.

Għal aktar informazzjoni dwar din il-miżura jew miżuri oħra ffinanzjati mill-fondi tal-Unjoni Ewropea, wieħed jista' jżur is-sit elettroniku tal-Aġenzija (www.arpa.gov.mt), jew is-sit tal-Awtorità ta' Ġestjoni (www.eufunds.gov.mt) minn fejn jistgħu jitniżżlu linji gwida dettaljati u informazzjoni oħra. Barra minn hekk, wieħed jista' wkoll iżur jew iċempel lill-Front Office tal-Aġenzija fuq 22 92 61 48 (Malta) jew 22 15 69 74 (Għawdex), jew jibgħat email lill-Aġenzija għall-Pagamenti Agrikoli u Rurali fuq arpa.mafa@gov.mt, jew lill-Awtorità ta' Ġestjoni fuq rdd.mfea@gov.mt.

Ir-Reġistru Nazzjonali ta' Prodotti Agrialimentari Tradizzjonali ta' Malta

Kitba ta'
DARREN CASSAR
Agricultural Officer
KRISS DEBONO
Chief Agricultural Officer

Wieħed jista' jinterpreta b'diversi modi x'inhu meqjus bħala prodott agrialimentari tradizzjonali. Dan għaliex kulħadd għandu idea differenti ta' xi tfisser eżatt il-kelma tradizzjonali.

Uħud iqisu prodott tradizzjonali bħala platt tipiku ppreparat u servut fil-Gżejjer Maltin biss. Filwaqt li oħrajn huma tal-opinjoni li din tinkorpora ikel varju miġjub mill-barranin u integrat matul is-snin bħala prodott Malti. Sabiex tiġi indirizzata din il-kwistjoni, ġie mfassal avviż legali biex jiġi definit dak li jikkostitwixxi bħala prodott tradizzjonali. L-għan ta' dan ir-reġistru hu li jgħarraf b'mod uffiċjali dawk il-prodotti agrikoli u platti bħala patrimonju kulturali li ġew identifikati mill-poplu Malti.

F'dawn l-aħħar snin id-Direttorat tal-Agrikoltura fi ħdan il-Ministeru tal-Agrikoltura, Sajd u Drittijiet tal-Annimali ħadem b'mod kontinwu f'konformità ma' Leġiżlazzjoni Sussidjarja 427.89 Regolamenti dwar it-twaqqif ta' Reġistru Nazzjonali ta' Prodotti Agrialimentari Tradizzjonali ta' Malta sabiex jimplimenta din il-liġi u jħeġġeġ lill-pubbliku jissottometti l-applikazzjonijiet bil-prodotti u r-riċetti tagħhom.

Għalhekk sa fl-aħħar għandna qafas legali li, prodott jew platt li nikkunsidraw bħala tipiku Malti, ikun legalment rikonoxxut li huwa tradizzjonali billi jiddaħħal f'dan ir-reġistru. Hija tassew ħaġa ta' preġju li aħna l-Maltin, li tant inħobbu l-ikel tradizzjonali tagħna, ikollna dawn il-prodotti u platti tipiċi Maltin inklużi f'dan ir-reġistru!

Kif tista' tagħmel talba għall-inklużjoni ta' prodott jew platt fir-Reġistru ta' Prodotti Agrialimentari Tradizzjonali ta' Malta? Din tista' ssir billi wieħed iżur is-sit **www.servizz.gov.mt**, jagħfas fuq is-sezzjoni tal-*Ambjent, Enerġija, Biedja u Sajd*, jagħfas fuq *Biedja* għal darbtejn u mil-lista li titla' jsib *Talba għall-inklużjoni ta' Prodott fir-Reġistru ta' Prodotti Agrialimentari Tradizzjonali ta' Malta* li tidderiġik għall-applikazzjoni. Fl-applikazzjoni għandha titniżżel informazzjoni dwar l-isem u d-deskrizzjoni tal-prodott, iż-żona ta' oriġini, deskrizzjoni tal-metodi tal-ipproċessar, ta' preservazzjoni u ta' maturazzjoni, il-materjali jew l-apparat speċifiku li jintuża għall-preparazzjoni u l-maturazzjoni, u evidenza li ssostni li t-tali prodott ġie prattikat għal perjodu ta' mhux inqas minn 25 sena.

Sabiex prodott jiġi rikonoxxut u inkluż fir-reġistru, l-applikazzjonijiet sottomessi jiġu mressqa quddiem bord speċjalizzat għall-evalwazzjoni. Wara, dawn jgħaddu minn proċess ta' konsultazzjoni pubblika ta' tletin jum u finalment il-bord jieħu d-deċiżjoni finali.

S'issa hemm madwar ħamsin prodott u riċetta li għaddew mill-proċess tal-konsultazzjoni pubblika fix-xhur li għaddew u jinsabu fl-aħħar fażi sabiex jiġu inklużi fir-reġistru u tiġi ppubblikata l-ewwel verżjoni.

Għal iktar informazzjoni wieħed jista' jżur is-sit elettroniku tad-Direttorat **ikeltakwalita.gov.mt** jew tintbagħat email fuq **ikeltakwalita.mafa@gov.mt**.

Cross Compliance u l-AgriConnect Farm Advisory Service

Kitba ta'
NATALIE SPITERI D'AMATO
Uffiċjal Agrikolu Anzjan

Il-Cross Compliance hu sett ta' regolamenti mfassla apposta sabiex l-ambjent, is-sigurtà tal-ikel għall-konsumatur, il-kwalità tal-prodotti u s-saħħa tal-annimali mrobbija fl-irziezet ikunu mħarsa.

Fl-istess ħin jitnaqqas it-tniġġis fuq l-ambjent b'impenn li nipproteġu l-kwalità tal-ilma tal-pjan u l-bijodiversità li nsibu fil-kampanja Maltija. Dawn il-miżuri għandhom jiġu inkorporati fl-attivitajiet agrikoli sabiex il-bdiewa u r-raħħala Maltin u Għawdxin ikunu eleġibbli għal għajnuna finanzjarja addizzjonali bħala benefiċċju għall-ħidma tagħhom fis-settur agrikolu.

Il-Cross Compliance hu magħmul minn Statutory Management Requirements (SMRs) u Good Agricultural and Environmental Conditions (GAEC).

Nibdew billi nagħtu ħarsa lejn il-lista ta' SMRs u l-GAEC li huma relatati mal-ħidma tal-bdiewa u l-attività agrikola tagħhom. SMR 1 hi mibnija fuq id-direttiva tan-nitrati, sabiex l-użu tal-fertilizzanti, b'enfasi fuq l-immaniġġjar tan-nitrati, jiġi kkontrollat. Dan isir bil-għan li jitnaqqas l-użu eċċessiv tal-fertilizzanti li jħalli effetti negattivi, kemm fuq is-saħħa tal-bniedem, u kif ukoll fuq il-konservazzjoni tal-ambjent. Il-bidwi hu fid-dover li meta japplika dawn il-fertilizzanti, kemm jekk naturali — jiġifieri demel tal-annimali — u kemm jekk artifiċjali, mixtrija ġo kontenituri jew xkejjer, dawn jiġu applikati skont il-pjan ta' fertilizzazzjoni. Hu neċessarju wkoll li l-bidwi jżomm rendikont tal-applikazzjoni tagħhom u f'każ ta' xiri ta' demel tal-annimali, irid jinżamm rendikont tal-informazzjoni kollha mingħand min xtara, id-data tax-xiri, u d-dettalji tal-kuntrattur flimkien mal-ammont u t-tip ta' demel li jkun se jiġi applikat fl-għelieqi tiegħu. Sabiex il-bidwi jkompli jkabbar l-għarfien tiegħu fuq l-importanza tal-użu tal-fertilizzanti, jiġu mħejjija korsijiet apposta li huma wkoll meħtiega sabiex il-bidwi jkun konformi ma' din l-SMR.

Hemm fatturi oħrajn li għandhom jiġu osservati meta jiġu applikati l-fertilizzanti. Fosthom insibu d-distanzi minimi li l-bidwi għandu jżomm minn sorsi ta' ilma sabiex titnaqqas il-kontaminazzjoni tal-istess riżorsa naturali. Fertilizzanti għandhom jinżammu fil-kontenitur u bit-tabella oriġinali tagħhom, merfugħa f'post adegwat 'il bogħod minn prodotti tal-ikel. Għal min irabbi l-annimali hemm lista ta' obbligi marbuta mal-protezzjoni ambjentali, jiġifieri kif jaħżen u jiddisponi d-demel

iġġenerat fir-razzett sabiex jitnaqqas it-tniġġis ta' nitrati fl-ilma tal-pjan.

Id-direttiva dwar il-ħabitat f'SMR 3 tirreferi għall-ħarsien naturali tal-kampanja Maltija. Il-bdiewa huma mħeġġa li jagħmlu manutenzjoni tal-ħitan tas-sejjieħ sabiex filwaqt li nipproteġu l-ħamrija milli tintilef mal-ilma tax-xita jew mar-riħ, inkunu nistgħu nkomplu ngawdu s-sbuħija li l-istess ħitan joffru fil-pajsaġġ Malti. Siġar li huma aljeni, bħas-siġra taż-żejt tar-riġnu, għandhom jiġu kkontrollati milli jinxterdu fl-inħawi, filwaqt li siġar protetti għandhom jiġu mħarsa minn vandali jew minn ħsara oħra. M'għandux ikun hemm rimi ħażin ta' skart fejn dan jista' jkun ta' dannu għall-ħamrija u għall-ambjent tal-madwar, ngħidu aħna r-rimi ta' batteriji u żjut.

SMR 10 hi direttament marbuta mal-applikazzjoni esklussiva tal-pestiċidi. L-importanza fil-kontroll fl-użu tagħhom hi ferm importanti minħabba li jekk ma jkunux użati tajjeb iħallu impatt ħażin, kemm fuq is-saħħa tal-bidwi u kemm fuq saħħet il-konsumatur. Barra minn hekk, jekk il-kontroll tal-pestiċidi ma jkunx ikkontrollat sew fl-użu tiegħu, il-kwalità tal-ilma tiddeterjora bil-kimika tossika tagħhom u jkomplu jeliminaw il-popolazzjoni tal-organiżmi benefiċjali li maż-żmien qed tkompli dejjem tonqos. Il-bidwi għandu juża biss prodotti li huma fil-lista ta' pestiċidi awtorizzati

mill-MCCAA, filwaqt li d-dożi u l-applikazzjoni tagħhom irid jingħata skont kif huma indikati fuq it-tikketta tal-prodott. Matul l-applikazzjoni tal-pestiċidi, il-bidwi għandu dejjem jilbes ilbies protettiv li jinkludi l-użu tal-maskla. Huwa importanti ħafna li l-bidwi jżomm rendikont tal-applikazzjonijiet iddettaljati u aġġornati li jkunu disponibbli għal meta ssir spezzjoni minn uffiċjali agrikoli fuq il-post. Il-kontroll tal-pesti huwa obbligu ieħor li l-bidwi jrid jilħaq sabiex il-ġrieden li huma ta' dannu għall-agrikola jkunu kkontrollati.

Il-Good Agricultural and Environmental Conditions, (GAEC) ġew stabbiliti bil-għan illi jtejbu l-materja organika (MO) li tinsab fil-ħamrija. Dan hu ta' min jagħtih ferm importanza hekk kif il-MO ttejjeb l-istruttura u ż-żamma tal-ilma fil-ħamrija bi prattiċi naturali. Insibu bosta metodi li jtejbu l-livell ta' MO fil-ħamrija, fosthom l-użu tal-kompost, li tinkorpora r-residwi tal-prodotti mkabbra lura fil-ħamrija, u t-tkabbir tal-għalf. Il-kwantità tal-MO fil-ħamrija hu mkejjel minn test apposta li jsir fil-Laboratorju tal-Ħamrija u Ilma għat-Tisqija ġewwa l-Għammieri.

Miżuri oħra mniżżla fil-GAEC huma dwar iż-żamma tal-fuel u tal-fertilizzanti minerali fl-imħażen tal-bidwi. Fertilizzanti likwidi għandhom jinħażnu f'tankijiet reżistenti u addattati sabiex iżommu fihom dawn il-fluwidi bla ma jnixxu, jinżammu 'l bogħod minn sorsi ta' ilma, f'kontenitur magħluq u mqiegħed fuq art solida impermeabbli. Is-sors tal-ilma użat għall-irrigazzjoni fil-każ ta' borehole jew jekk il-bidwi jixtri l-ilma għat-tisqija, jiġi ċċekkjat li dawn is-sorsi huma reġistrati mal-MRA (Malta Resources Authority). Boreholes u spejjer għandhom ikunu elevati mill-wiċċ tal-art minn tal-inqas 0.3m u mgħottija meta mhux użati.

Issa nagħtu ħarsa lejn id-diversi SMRs marbutin mal-ħarsien u mal-protezzjoni tal-annimali fejn fosthom insibu l-iġene tal-ikel u x-xorb, l-indafa u l-kura tal-annimali, l-iġene tar-razzett, il-kontroll tal-użu tal-ormoni u l-mediċini. Bħala proċedura, ir-raħħal għandu jżomm rendikont tal-obbligi rikjesti tar-razzett, jipprovdi informazzjoni fuq id-dieta tal-annimali, jassigura li l-produzzjoni ta' prodotti lokali jilħqu l-kwalità neċessarja, u jara li l-prodotti li jpoġġi fis-suq ikun fihom tikketta li tipprovdi l-informazzjoni fuq il-prodott u isem il-produttur. Permezz ta' dawn l-SMRs jiġi ċċekkjat li t-trobbija tal-bhejjem hi skont l-obbligi meħtieġa fejn l-iġene tar-razzett tilħaq il-miri meħtieġa. Fost l-oħrajn jiġi ċċekkjat ukoll l-użu li r-raħħal jagħmel tal-mediċini, u jsir l-ittestjar għall-Enċefalopatija Sponġiformi Trasmissibbli (TSE). Permezz ta' dawn l-ispezzjonijiet jiġi aċċertat li r-razzett ikollu l-mekkaniżmi addattati sabiex il-prodotti provduti mir-raħħal jinżammu f'ambjent sigur.

Għal min irabbi l-ħnieżer, il-baqar u l-mogħoż insibu SMRs li jikkontrollaw il-proċess tat-trobbija ta' dawn l-annimali b'mod individwali. Kull bhima tiġi rreġistrata u identifikata b'numru uniku ta' identifikazzjoni għal skop ta' traċċibilità. Dan it-tip ta' kontroll

jiggarantixxi prodotti lokali ta' kwalità, u b'hekk inkunu ċerti li kull razzett jadotta l-istess regoli ta' trobbija b'mod sodisfaċenti. Ir-raħħal irid iżomm rendikont ta' kull ċaqliq (xiri u bejgħ) tal-annimali f'herdbook li hu reġistru li fih tinżamm informazzjoni ta' kull annimal mill-istess raħħal.

Fl-aħħar insibu SMRs li huma relatati direttament mas-saħħa u l-ħarsien tal-annimali b'attenzjoni lejn annimali żgħar, bħal għoġġiela u qżieqeż, sa annimali akbar fl-età. Hawn jiġi ċċekkjat li fir-razzett l-annimali għandhom spazju adegwat, ventilazzjoni tajba u arja ħielsa minn livelli għoljin ta' gassijiet jew trabijiet. Irid ikun ukoll aċċertat illi t-temperatura fir-razzett ma tkunx ta' stress għall-annimali. Dawn l-obbligi jservu biex jgħinu lir-raħħal itejjeb il-ħila tiegħu fit-trobbija u l-kura tal-annimali u sabiex id-drittijiet tal-annimali jkunu mħarsa.

Għalhekk nistgħu ngħidu li kemm l-SMRs u anki l-GAEC jagħtu direzzjoni lill-bdiewa u lir-raħħala sabiex l-attività agrikola tagħhom tkun ta' suċċess u serħan il-moħħ għall-konsumatur. Permezz tal-ħidma iebsa imma li tħalli l-frott, il-prodott Malti jibqa' joffri kwalità u sigurtà, fejn l-għażla tal-prodott lokali tibqa' prijorità.

Id-Direttorat tal-Agrikoltura joffri għajnuna lill-bdiewa u lir-raħħala fuq dawn l-obbligi u kull min hu interessat li jingħata aktar informazzjoni hu mħeġġeġ li jikkuntattja lill-AgriConnect FAS fuq in-numri 21804981/21804984 jew jibgħat email fuq agriconnect.mafa@gov.mt.

Kappelli Marbuta mal-Pesta

Kitba ta'
DAVID BARTOLO
Riċerkatur tal-Istorja ta' Malta

Fil-ħarġa li għaddiet konna tkellimna fuq kappelli marbuta mal-flaġell tal-pesta li ħalliet effetti devastanti f'diversi perjodi differenti matul iż-żmien f'pajjiżna. Dawn il-kappelli jinsabu kemm fl-inħawi urbani fejn jabitaw in-nies, kif ukoll fil-kampanja naturali Maltija.

Kappella marbuta mal-pesta hija dik ta' San Bastjan fir-Rabat ta' Malta. Din tinsab fit-triq li tieħdok lejn il-Buskett. San Bastjan, flimkien ma' Santu Rokku, kienu qaddisin li, diversi drabi, il-Maltin irrikorrew għalihom waqt it-tiġrib tal-pesta. Din il-kappella hija waħda li tmur lura diversi sekli. F'testment magħmul fit-13 ta' Settembru 1471, persuna ħalliet għaxar fjorini biex tinbena kamra għas-sagristan.

Din il-kappella hija marbuta mal-epidemija tal-1519 u, sa ftit snin ilu, kienet issir purċissjoni fl-20 ta' Jannar mill-Katidral tal-Imdina sa din il-kappella bis-sehem tal-Kononċi tal-istess Katidral u diversi patrijiet mill-kunventi li jinsabu ġewwa r-Rabat.

F'Għawdex insibu l-Kappella ta' San Anton Abbati fix-Xagħra. Skont xi dokumenti din tmur lura għall-1400 u dan ġie kkonfermat fil-vista pastorali li kien għamel il-Monsinjur Dusina fl-1575. Din kienet reġgħet inbniet mill-ġdid fl-1601 b'ċimiterju fuq quddiem li kien iz-zuntier tagħha. Din kienet saret l-ewwel knisja parrokkjali tax-Xagħra meta saret parroċċa fit-28 ta' April 1688.

Matul il-pesta tal-1814, l-inħawi tal-madwar kienu milqutin sew minn dan il-flaġell u l-ewwel tliet persuni li kienu mietu ndifnu fl-imsemmi ċimiterju. Meta għaddiet din il-pesta, diversi oġġetti li kienu f'din il-kappella, ngħidu aħna l-pittura antika, kienu ġew maħruqa biex dan il-post jiġi ddiżinfettat.

Fil-ħarġa li jmiss inkomplu nżuru kappelli oħra madwar Malta relatati mal-pesta.

It-Tnedija tar-Riforma tal-Pitkalija

Ir-riforma tant mistennija fil-pitkalija se tkun iċ-ċavetta biex jitjiebu inizjattivi futuri oħra f'dan il-qasam tant importanti.

Ir-riforma se tkun waħda sostantiva u dettaljata mmirata għal aktar protezzjoni tal-konsumatur li għandu jkollu moħħu mistrieħ mill-prodott li se jixtri fejn jiġi żgurat illi l-bidwi jieħu dak li ħaqqu, u li l-pitkal jibbenefika wkoll minn din is-sistema. Is-sistema mħaddma bl-użu ta' teknoloġija moderna hi mmirata biex, mhux biss ittejjeb l-operat u tiżgura aktar effiċjenza, imma fl-istess waqt tirriduċi l-ħela u tgħin fit-trasparenza. Opportunitajiet oħra ġodda ta' bejgħ se jkunu fost l-aġenda ta' din ir-riforma.

Riċentament, il-Ministru għall-Agrikoltura, Sajd u Drittijiet tal-Annimali, l-Onor. Dr Anton Refalo ltaqa' mar-rappreżentanti tal-bdiewa fejn enfasizza kemm hu importanti li nħarsu lejn is-settur agrikolu bħala opportunità ekonomika sostenibbli. Il-Ministru spjega illi "taħt qafas Ministerjali qegħdin naħdmu bla waqfien sabiex nagħtu nifs ġdid lil dan is-settur. Irridu nsaħħu l-kuntatt tagħna ma' dawk kollha li jaħdmu f'dan il-qasam biex infasslu politika li mhux biss tindirizza l-isfidi tal-mument imma tindirizza r-realtajiet tal-lum biex tagħtina viżjoni għall-futur."

Filwaqt li ser tissaħħaħ il-kontabilità permezz tal-istess tekonoloġija, ser jissaħħaħ ukoll il-kuntatt b'notifikazzjonijiet u rapporti li jiġġeneraw ruħhom b'mod faċli u jiġu mqassma meta meħtieġ.

Ilu jsir ħafna xogħol fuq dan il-proġett biex setgħet tingħata opportunità lil dawk li kienu preżenti biex jinbeda djalogu. Minn dak li ġie ppjanat jista' jkompli jipperfezzjona ruħu u fi żmien qasir mill-kitba mmorru għall-fatti u tiġi implimentata din is-sistema innovattiva.

Il-Ministeru enfasizza l-importanza xierqa lil din l-industrija u għalhekk ried jisma' dak kollu li jikkonċerna lill-bdiewa. Dan għaliex il-Gvern, konoxxenti ta' ċerti problemi, ra kif isib soluzzjoni xierqa billi jittraċċa l-prodott mill-bidu tal-proċess sakemm jasal għand il-konsumatur.

Is-settur agrikolu għandu jkun wieħed t'opportunità u li jattira l-ġenerazzjonijiet futuri. Permezz ta' riforma totali fl-operat tal-Pitkalija dan għandu jiġi assigurat billi jiġi żgurat li titjieb il-Governanza u tissaħħaħ it-trasparenza. It-tnedija ta' din ir-riforma hija pass importanti sabiex nibdew nagħrfu kif l-agrikoltura ma tidhirx biss mil-lenti tradizzjonali iżda nagħrfu wkoll kif nassorbu l-opportunitajiet li ġġib magħha lokalment u anke internazzjonalment. L-agrikoltura moderna għandha ħafna x'toffrilna u bħalma ġara f'setturi oħra, wasal iż-żmien li nagħmlu l-istess fis-settur agrikolu.

Il-Ministru Refalo semma wkoll l-importazzjoni u għalkemm għandha t-tajjeb tagħha ma nistgħux niddependu unikament minnha. Dan jaċċentwa aktar is-settur lokali li konsegwentament għandu jingħata kull għajnuna, gwida u tisħiħ sabiex il-konsumatur lokali jibqa' jieħu l-benefiċċji tal-art għammiela tagħna kif mistħoqq.

Id-Direttorat għall-Ħarsien tal-Annimali Jżid l-Impenn Tiegħu b'Inizjattivi Innovattivi

Kitba ta'
ROBERT CUTAJAR
Prinċipal fi ħdan id-Direttorat għall-Ħarsien tal-Annimali

Il-ħidma tad-Direttorat għall-Ħarsien tal-Annimali kompliet għaddejja anke waqt ix-xhur li pajjiżna kien għaddej bl-imxija tal-COVID 19. Fil-fatt, fil-ġimgħat li għaddew, ġie ppreparat pjan ta' ħidma għall-kumplament ta' din is-sena fejn l-inizjattivi li huma ppjanati se jkunu jfissru aktar servizz, għarfien u edukazzjoni dwar il-ħarsien tal-annimali f'pajjiżna.

Mill-ġdid preżenti waqt Skolasajf

Ix-xhur sajfin għad-Direttorat, bħalma ġara fl-aħħar snin, reġgħu kienu impenjattivi ħafna. Fost affarijiet oħra pparteċipajna waqt Skolasajf fejn b'kollox din is-sena ser inkunu qed inżuru għoxrin ċentru b'sebgħa minnhom ikunu fil-gżira Għawdxija. Dawn iż-żjajjar uffiċjali mid-Direttorat ikunu qed jagħtu informazzjoni dwar is-settur lill-istudenti preżenti, fejn anke dejjem ikollhom magħhom kelb u qattus biex, permezz tagħhom, is-sessjonijiet ikunu aktar interattivi bl-involviment attiv ta' dawk kollha preżenti.

Meta bħala direttorat ingħatajna pariri mill-awtoritajiet tas-saħħa sabiex nieħdu miżuri biex inħarsu s-saħħa, kemm tal-istudenti, u kif ukoll tal-uffiċjali involuti minħabba l-imxija tal-COVID 19, id-Direttorat ra kif xorta għaddejna materjal awdjoviżiv sabiex it-tfal xorta baqgħu jingħataw informazzjoni u edukazzjoni dwar il-ħarsien tal-annimali.

Bħas-snin passati qed tiġi organizzata kompetizzjoni fost it-tfal li jkunu preżenti f'dawn iċ-ċentri. Fil-fatt, din is-sena qed jintalbu li jpinġu tpinġijiet relatati mal-pet favorit tagħhom. Ir-riżultati tar-rebbieħa f'din il-kompetizzjoni jitħabbru aktar tard matul din is-sena. Ir-rispons tal-istudenti reġa' kien wieħed inkoraġġanti fejn kienu bosta dawk li ħadu sehem.

It-tnedija tal-ktejjeb "Aħna t-Tfal Ħbieb tal-Annimali"

Fil-ġimgħat li ġejjin, id-Direttorat għall-Ħarsien tal-Annimali se jkun qed iniedi ktejjeb b'kitbiet mit-tfal għat-tfal li huma kollha abbinati ma' annimali differenti. Dawk it-tfal li attendew Skolasajf is-sena li għaddiet intalbu jieħdu sehem f'kompetizzjoni li kienet tikkonsisti f'kitbiet qosra, fosthom poeżiji, bil-Malti u bl-Ingliż. Ix-xogħlijiet kollha li daħlu, fl-aħħar xhur ġew iġġudikati mis-Sinjuri Trevor Żahra u David Muscat biex finalment ninsabu fl-aħħar preparamenti sabiex tiġi mnedija din il-pubblikazzjoni. Dan il-ktejjeb ser jitqassam b'xejn waqt iż-żjarat li l-uffiċjali tad-Direttorat ser ikunu qed jagħmlu fid-diversi skejjel madwar Malta u Għawdex.

Is-Seba' Proposti 2020 għall-Ħarsien u d-Drittijiet tal-Annimali f'Malta

Il-Ministeru għall-Agrikoltura, Sajd u Drittijiet tal-Annimali ftit tax-xhur ilu Itaqa' mal-membri l-ġodda tal-Kunsill għall-Ħarsien tal-Annimali.

Irridu niftakru li dan il-Kunsill għandu d-dmir li jagħti pariri lill-Ministeru dwar kwistjonijiet li jaqgħu taħt l-Att dwar il-Ħarsien tal-Annimali u li jirrakkomanda miżuri relatati mal-ħarsien tal-annimali.

Aktar kmieni din is-sena ħarġet sejħa lill-attivisti għall-ħarsien tal-annimali propju biex il-Ministeru jindirizza lista ta' seba' proposti sabiex jgħinu fit-titjib tal-ħarsien u d-drittijiet tal-annimali f'Malta. L-Onor. Ministru Refalo ta ħarsa ġenerali lejn dawn il-proposti u sostna kemm il-Ministeru għall-Agrikoltura, Sajd u Drittijiet tal-Annimali se jkun qed jaħdem fuq dawn is-seba' prijoritajiet mal-pjanijiet futuri. Fil-fatt, il-Ministeru diġà embarka b'ħidma kontinwa fuq dawn il-proposti.

Waqt il-laqgħa kien hemm temi li spikkaw ħafna. Dawn jinkludu t-talba għal programm nazzjonali ta' neutering tal-massa għall-qtates; l-importanza li s-sidien għandhom ikunu responsabbli u jsir ukoll micro chipping obbligatorju / reġistrazzjoni ta' klieb u qtates; il-ħarsien tal-annimali fir-razzett; it-tneħħija immedjata ta' veleni perikolużi li qed jiġu abbużati; u l-ħtieġa neċessarja għal ċentru ta' rehoming.

L-Onor. Ministru Refalo enfasizza li l-Ministeru għall-Agrikoltura, Sajd u Drittijiet tal-Annimali ta kas għat-talbiet li sarulu mill-membri tal-Kunsill għall-Ħarsien tal-Annimali u ħa azzjoni immedjata. Il-Ministeru assigura lill-Kunsill li biħsiebu jżomm dan id-djalogu miftuħ sabiex jaħdem flimkien biex jinkisbu dawn l-għanijiet komuni.

Il-Vendemmja:
Ix-Xogħol Imwettaq mis-Sezzjoni tal-Vitikoltura u l-Enoloġija

Kitba ta'
KENNETH CASSAR
Uffiċjal Agrikolu Anzjan

X'inhi l-vendemmja?

Il-vendemmja hu terminu Taljan li jirrelata mal-perjodu tal-qtugħ tal-għeneb. Il-vendemmja f'Malta tibda mill-aħħar ta' Lulju u tibqa' sejra sa nofs Settembru. Madankollu, il-preparazzjonijiet għall-vendemmja jibdew minn xhur qabel, kemm min-naħa tal-bidwi, u kif ukoll min-naħa tas-Sezzjoni tal-Vitikoltura u l-Enologija fi ħdan id-Direttorat tal-Agrikoltura. F'dan l-artiklu ser nispjegaw x'jinvolvi x-xogħol tas-Sezzjoni.

Il-preparazzjoni għall-vendemmja

Is-Sezzjoni tal-Vitikoltura u l-Enoloġija taqsam ix-xogħol relatat mal-preparazzjoni għall-vendemmja f'żewġ partijiet:

1. Spezzjonijiet tal-għelieqi bid-dwieli;
2. Ħruġ tal-kwoti tal-għeneb għal kull bidwi.

Fl-ewwel sitt xhur tas-sena l-uffiċjali inkarigati jagħmlu spezzjonijiet fl-għelieqi biex jiġi aċċertat li d-dwieli reġistrati bħala DOK jew IĠT huma konformi mal-varjetà, densità tat-taħwil, u metodi ta' żbir. Il-kwalità għolja ta' DOK u IĠT titlob li l-varjetà tal-għenba tkun waħda li minnha tista' tipproduċi nbid ta' kwalità. Il-lista ta' varjetajiet aċċettati għall-produzzjoni tal-IĠT u d-DOK huma mniżżlin fil-

Tgħabija għeneb qed tinħatt sabiex tintiżen għand wieħed mill-għassara

liġijiet tal-Protokolli rispettivi, L.S. 436.06 u 436.07. Meta l-produzzjoni tkun għad-DOK, il-metodi ta' żbir permessibbli huma *Cordone speronato*, *Guyoti* u bil-forma ta' arbuxell tradizzjonali. B'dan il-proċess jiġi apprezzat li fid-dinja tal-inbejjed l-importanza hi l-fattur tal-kwalità u mhux il-kwantità.

Ix-xogħol biex jinħarġu l-kwoti tal-għeneb jibda minn xahrejn qabel il-bidu tal-vendemmja. Għal kumpilazzjoni tal-kwoti ta' għeneb għall-produzzjoni DOK jew IĠT, is-Sezzjoni tal-Vitikoltura u l-Enologija titlob lista tal-bdiewa li ser jinxtara l-għeneb mingħandom mill-għassara. Is-Sezzjoni tiċċekkja li dawn l-għelieqi huma rreġistrati fir-reġistru tad-dwieli u bid-dettalji meħtieġa kollha inklużi. F'dan l-istadju tinħareġ lista tal-bdiewa flimkien mad-dettalji tal-għelieqi li jaħdmu u l-kwoti massimi ta' għeneb li jista' jinqata' minn dik l-għalqa partikolari għal produzzjoni DOK u IĠT.

Qtugħ il-għeneb

Dan normalment jibda lejn l-aħħar ta' Lulju jew bidu t'Awwissu u jibqa' sejjer sal-aħħar ta' Settembru, b'varjazzjonijiet ta' ftit ġimgħat minn sena għall-oħra. L-għassara huma mitluba li jinnotifikaw is-Sezzjoni tal-Vitikultura u l-Enologija bil-ġranet ta' meta jkunu se jibdew isiru l-konsenji tal-għeneb u dan sabiex l-uffiċjali inkarigati jkunu jistgħu jispezzjonaw dawn il-konsenji tal-għeneb. L-uffiċjali jiċċekkjaw il-konsenji tal-għeneb kemm mil-lat ta' piż u kif ukoll mil-lat ta' kwalità.

Għall-ewwel darba din is-sena, l-ispezzjonijiet saru permezz ta' computer tablet fejn l-uffiċjali użaw app interface biex iniżżlu l-volumi u varjetà tal-għeneb ikkonsenjat flimkien ukoll mar-riżultat tal-brix (livell ta' zokkor fl-għeneb). It-test tal-livell taz-zokkor fl-għeneb jiġi evalwat permezz ta' apparat speċifiku msejjaħ brix refractometer. Dan it-test isir billi jinġabar sample rappreżentattiv tal-għeneb li jittieħed minn kull konsenja abbinata ma' kull bidwi li tidħol għand l-għassar. Il-livell permessibbli taz-zokkor irid jintlaħaq biex l-għeneb ikun jista' jintuża fl-inbejjed ta' kwalità DOK jew IĠT. Kull varjetà għandha l-parametri minimi ta' zokkor li jvarja jekk id-destinazzjoni tkunx għad-DOK jew għall-IĠT. L-ispezzjonijiet fuq il-kunsenji jsiru b'mod ippjanat skont eżerċizzju ta' riskju maħdum mid-direttorat qabel il-vendemmja. L-eżerċizzju ta' riskju jiddetermina n-numru ta' spezzjonijiet fuq il-kunsenji

Bidwi qed jaqta' l-għeneb

Għeneb tal-varjetà Sauvignon Blanc qed jintiżen fuq miżien elettroniku

skont il-volumi tal-għeneb li l-għassar jipproċessa għall-produzzjoni tal-inbejjed ta' kwalità DOK jew IĠT. Għalhekk għassara li jipproċessaw volumi kbar tal-għeneb destinati għall-produzzjoni ta' nbejjed ta' kwalità isirilhom l-ikbar numru ta' spezzjonijiet.

Traċċabiltà u kwalità

Matul il-vendemmja, ix-xogħol tas-Sezzjoni tal-Vitikoltura u l-Enoloġija bil-kollaborazzjoni tal-għassara u l-bdiewa jiżgura t-traċċabilità tal-għeneb u jiġi żgurat li jintlaħqu standards ta' kwalità għolja li huma neċessarji għall-produzzjoni tal-inbejjed DOK u IĠT. Dan ukoll sabiex jiġi assigurat li l-kultivazzjoni tad-dwieli u s-suq tal-inbejjed lokali jibqa' relevanti u jkun reżiljenti għall-isfidi preżenti u tal-futur.

Spettur tad-direttorat qed jittestja kampjun tal-għeneb

Spettur tad-direttorat qed jieħu d-dettalji ta' bidwi waqt spezzjoni

EMFF 1.23.1:

Investiment f'Faċilità tal-Ħatt tal-Ħut f'Marsaxlokk

Kitba ta'
EMANUEL AZZOPARDI
EU Funds Manager

Id-Dipartiment tas-Sajd u Akwakultura, fis-16 ta' Settembru 2020, inawgura l-Faċilità tal-Ħatt tal-Ħut f'Marsaxlokk, liema proġett tħabbar fil-Budget għas-sena 2017. Permezz ta' investiment kofinanzjat mill-Fond Ewropew għall-Affarijiet Marittimi u s-Sajd (FEMS), inbniet faċilità state of the art li ser tiffaċilita l-iżbarkar tal-ħut fir-reġjun tax-Xlokk tal-Gżejjer Maltin. Din il-faċilità mistennija ttejjeb il-ħidma tal-Uffiċjali għall-Protezzjoni tas-Sajd, li huma responsabbli li jassiguraw li l-ħut maqbud illegalment ma jiġix imniżżel u mibjugħ ġewwa l-Gżejjer Maltin. Dan il-proġett jinkludi wkoll chiller room, li tippermetti li d-Dipartiment tas-Sajd u Akwakultura jaħżen ħut maqbud illegalment u li ġie kkonfiskat, kif ukoll krejn li għandu jintuża fil-proċess tal-ħatt tal-ħut imdaqqas. Dan l-investiment qed jikkumplimenta l-proġett li diġà sar permezz ta' fondi Ewropej, fejn il-moll ta' Marsaxlokk ġie mkabbar sabiex jakkomoda aktar bastimenti tas-sajd u jtejjeb il-manuvrabbiltà fiż-żona.

Grazzi għall-ħidma tal-Gvern ta' Malta u l-Fond Ewropew għall-Affarijiet Marittimi u s-Sajd, il-qasam tas-sajd ħa spinta 'l quddiem permezz ta' diversi proġetti li ġew imwettqa f'dawn l-aħħar snin, li fosthom jinkludu t-tisbiħ tal-port fl-Imġarr, Għawdex, il-bini ta' Pixkerija ġdida fil-Marsa, titjib tal-konsum tal-ħut frisk u sostenibbli permezz ta' kampanji edukattivi, u titjib fil-portijiet awtorizzati għal-ħatt tal-ħut tal-Marsa, San Pawl il-Baħar, Wied il-Għajn u Marsaxlokk.

Dawn il-proġetti se jkomplu jikkontribwixxu b'mod dirett fit-tisħiħ tal-operat tad-Dipartiment tas-Sajd u Akwakultura kif ukoll isaħħaħ is-sostenibbiltà tas-settur, sabiex mis-settur tas-sajd ikunu jistgħu jibbenefikaw minnu mhux biss il-ġenerazzjoni kurrenti, imma wkoll dawk futuri.

Il-Proġett BYTHOS

Interreg Italia-Malta BYTHOS

Kitba ta'
LUKE ZAMMIT
Uffiċjal Xjentifiku

Il-proġett interreġjonali V-A Italia-Malta 2014-2020, hekk imsejjaħ 'Biotechnologies for Human Health and Blue Growth' (fil-qosor BYTHOS), iressaq flimkien sitt imsieħba bejn iż-żewġ gżejjer ta' Malta u Sqallija.

Dawn jinkludu l-Università ta' Palermo, id-'Distretto Pescaturismo e Cultura del Mare' u l-'Comune di Lipari', kif ukoll l-Università ta' Malta, id-Dipartiment tas-Sajd u l-Akwakultura u l-kumpanija Aquabiotech Limited.

Wieħed mill-għanijiet prinċipali tal-proġett BYTHOS hu li jsiru studji xjentifiċi fuq il-fdalijiet tal-ħut meta dawn jiġu maqtula u pproċessati. Għaldaqstant il-fdalijiet tal-ħut, b'mod speċjali dawk prodotti mill-industrija tat-tonn, jinġabru kollha inklużi l-għadam, id-denb u l-organi interni li attwalment ma jintużawx għall-konsum uman u m'hemmx użu ieħor għalihom. Dan l-iskart organiku jservi ta' sors tajjeb ta' molekuli bijoattivi, inklużi proteini kollaġeni, bi proprjetajiet antibatteriċi, antimikrobiċi u kontra t-tumuri li jistgħu jiġu użati fl-industriji tal-farmaċewtika, tan-nutriċewtika u tal-kożmetika.

Dan il-proċess inaqqas sostanzjalment l-ammont ta' skart organiku li nkella jkun jeħtieġ li jiġi ttrattat jew saħansitra mormi kif inhu. Iżda aktar minn hekk, il-kumplament tal-iskart organiku li ma jkunx intuża għall-għanijiet imsemmija qabel, jista' jiġi pproċessat u maħdum fi prodott tajjeb ta' għalf għall-ħut sabiex jintuża mis-settur tal-akwakultura lokali. B'dan il-mod, il-proċess kollu jilħaq għan importanti ieħor... dak ta' 'Żero Skart' f'din l-industrija.

L-ipproċessar tal-iskart tal-ħut jippromwovi wkoll il-ħolqien t'opportunitajiet ġodda ta' xogħol, isaħħaħ il-katina ta' valur tal-industrija u jwassal għal titjib fis-sistema ta' produzzjoni, sabiex tiġi assigurata aktar sostenibbiltà fl-użu tar-riżorsi naturali tagħna.

Fdalijiet tat-Tonn ipproċessat u maħdum biex jintuża fi prodott ta' għalf għall-ħut

Għalf kummerċjali magħmul speċifikament għall-produzzjoni tal-ħut fl-akwakultura

Fdalijiet tat-tonn u ħut ieħor

It-Tnedija ta' Skema ta' Kumpens lis-Sajjieda

Ftit tal-ġimgħat ilu, il-Ministru għall-Agrikoltura, Sajd u Drittijiet tal-Annimali ltaqa' mas-sajjieda u tkellem dwar il-maltempata li kienet seħħet fuq il-Gżejjer Maltin fl-24 ta' Frar tas-sena li għaddiet.

Kif jaf kulħadd, din il-maltempata kienet ikkaġunat ħsarat konsiderevoli u laqtet l-aktar lis-sajjieda li kellhom l-opri tagħhom fil-baħar, jew fl-art qrib il-baħar. Mill-ewwel, il-Ministeru kkonċernat beda eżerċizzju biex jiddetermina l-entità tad-danni sofferti.

Il-Gvern, tramite l-Ministeru tagħna, ħass li kellu jintervjeni u joffri l-għajnuna lil dawk is-sajjieda li ġarrbu ħsarat. Għalhekk il-Ministeru għall-Agrikoltura, Sajd u Drittijiet tal-Annimali ħa ħsieb biex tiġi mnedija skema li tindirizza sitwazzjonijiet sfortunati bħal dawn.

Il-Ministru Refalo wiegħed li l-Ministeru se jkun ta' spalla għas-sajjieda u għalhekk ġew allokati madwar miljun ewro mill-Fondi Nazzjonali biex id-Dipartiment tas-Sajd u Akwakultura, permezz ta' skema ta' kumpens, jipprovdi għajnuna lis-sidien ta' bastimenti rreġistrati MFA u MFB mad-Dipartiment li ġarrbu ħsarat kawża tal-maltemp. Permezz ta' din l-iskema, l-applikant huwa intitolat għal mija fil-mija tad-danni eliġibbli mitluba bil-VAT eskluża.

Tqassmu l-applikazzjonijiet lis-sajjieda kollha li huma rreġistrati taħt l-MFA u l-MFB. Wieħed seta' jniżżel il-formola tal-applikazzjoni mis-sit elettroniku tal-Ministeru, jew mill-paġna tal-Facebook tad-Dipartiment tas-Sajd u Akwakultura.

Is-sajjieda setgħu japplikaw għal din l-għajnuna u kellhom iċ-ċans sas-7 t'Awwissu. Il-Ministru Refalo kien ħeġġeġ lis-sajjieda sabiex jiżguraw li japplikaw bil-għan li jieħdu l-għajnuna tant mistħoqqa wara l-ħsarat li kienu ġarrbu.

Din l-iskema ta' kumpens hija pass ieħor fil-mixja lejn settur sostenibbli u garanzija ta' futur t'għejxien għas-sajjieda u l-familji tagħhom. Il-Gvern jinsab kommess bis-sħiħ li jkompli jsaħħaħ dan is-settur hekk importanti għaliex jiggarantixxi sors ta' ikel frisk u bnin lill-familji tagħna, kif ukoll impjiegi għall-komunitajiet tas-sajd, speċjalment f'Marsaxlokk kif ukoll f'Għawdex.

Artiklu għat-Tfal

L-għajn tal-patata

Patata qed tinbet

MARIA MICALLEF
Uffiċjal tal-Agrikolu Anzjan
Farm Extension Services

Inkabbru l-Patata u t-Tewm id-Dar

Hello tfal, kif intom? Nispera li kellkom vaganzi tas-sajf mill-isbaħ! Forsi wkoll irnexxielkom tilmħu xi gremxula ta' Malta u pruvajtu taqtgħu liema speċi hi mill-kuluri li rajtu!

F'dan l-artiklu ser immissu daqsxejn b'idejna l-ħajja tal-bidwi illi fiha tant sagrifiċċji u xogħol iebes però wkoll ħafna sodisfazzjon! Permezz tal-attività hawn taħt għandna nieħdu idea ta' kemm il-bidwi jdum jieħu ħsieb il-prodotti li jkabbar. Se nieħdu idea wkoll tal-isfidi li jiltaqa' magħhom sabiex aħna nkunu nistgħu nsibu frott u ħaxix frisk fuq il-mejda tal-kċina tagħna. Hawn taħt ser niskopru kif inkabbru l-patata u t-tewm ġewwa darna. Ħudu gost u saqsu għall-għajnuna ta' min qed jieħu ħsiebkom meta tibdew din l-attività.

It-tkabbir tal-patata

Din l-aħjar li tinżera' fi żmien ir-rebbiegħa u tikber fi żmien xahrejn jew tlieta.

X'għandek bżonn?

- Kontenitur bħal basket/barmil/xkora li jżomm minn tal-inqas 10 litri ilma fih. Dan għandu jkun imtaqqab minn taħt sabiex ikun jista' jgħaddi l-ilma minnu meta nsaqqu (saqsu lill-ġenituri għall-għajnuna hawnhekk)
- Kompost
- Patata

patata wiċċha 'l fuq minn fejn qed tinbet

Metodu ta' tkabbir

Il-patata

Kull patata għandha l-għajn. Ara fejn hi l-għajn u itfa' l-patata ġo kartuna tal-bajd bl-għajn 'il fuq. Wara li titfa' l-patata kollha li biħsiebek tiżra', kemm tħalliha ġo xi tieqa fejn tara x-xemx sakemm tibda tnixxi. Ħalli t-tnixxija tikber madwar 2.5ċm u ħalli massimu ta' 3 tnixxijiet fuq l-istess naħa u l-oħrajn aqtagħhom.

Il-kontenitur tal-ħamrija

Fil-kontenitur jitqiegħdu madwar 8ċm ta' kompost bħala bażi.

Niżirgħu l-patata

Fuq il-kompost jistgħu jitqiegħdu tliet patatiet għaliex għandu jitħalla spazju mhux ħazin minn patata għal oħra. Importanti illi l-patata jkollha l-għajn tħares 'il fuq sabiex il-pjanta tikber 'il fuq, fil-wiċċ fejn narawha aħna. Wara nitfgħu ngħattu l-patata b'madwar 6ċm ta' kompost.

Ilma u fejn tinżamm

Il-kontenitur għandu jinżamm f'post fejn jara mqar 8 sigħat xemx kuljum, bħal f'xi gallarija, bitħa jew ġardina. Din għandha tissaqqa minn tal-inqas darba/darbtejn fil-ġimgħa għaliex ma jridx ikollha ħafna ilma. Dan jiddependi wkoll mill-qawwa tax-xemx.

Ngħattu l-pjanti li jitilgħu

Malli l-pjanta titla' bejn 15 u 30ċm għattija bil-kompost u ħalli tidher biss 2.5ċm mill-pjanta. Dan il-proċess għandu jirrepeti ruħu sakemm il-kontenitur jimtela.

Ħsad

Xahar wara li l-pjanta toħroġ il-fjuri jew wara li jidbielu nistgħu neqilbu l-kontenitur u nieħdu l-patata illi nkunu rnexxielna nkabbru.

Filmat: https://www.youtube.com/watch?v=wrcPaPtTzHc

It-tkabbir tat-tewm

It-tewm l-aħjar li jinżera' bejn Novembru u Diċembru u t-tkabbir jieħu madwar 9 xhur.

X'Għandek bżonn?

- Kontenitur ta' madwar 20ċm fid-dijametru. Dan irid ikun bit-toqob minn taħt sabiex jgħaddi l-ilma
- 4 sinniet kbar tat-tewm mhux imqaxxra
- Kompost

Metodu ta' tkabbir

Imla naqra iktar minn tliet kwarti tal-kontenitur bil-kompost u xarrbu sakemm tarah umdu. Taqqab toqob imbiegħda bejn 10-15-il ċentimetru minn xulxin u fondi b'tali mod li toqgħod f'kull toqba sinna ta' tewma. Aqbad l-irjus tat-tewm bil-biċċa tal-ponta 'l fuq u itfa' waħda f'kull toqba. Għattiha bil-ħamrija u erġa' agħtihom l-ilma. Saqqi b'talli mod illi l-ħamrija ma tkun xotta qatt però lanqas mifqugħa bl-ilma.

Tewm miżrugħ wiċċu 'l fuq ġewwa kontenitur

It-tewm ikun lest sabiex jinqala' meta l-bastun li jikber ikun sfar jew jibda jinxef.

Riċetti

REĠISTRU NAZZJONALI TA' PRODOTTI AGRI-ALIMENTARI TRADIZZJONALI TA' MALTA U GĦAWDEX

Il-Balbuljata

Informazzjoni fuq il-metodu ta' preparazzjoni

Il-balbuljata ssir billi l-ewwel jitqatta' l-basal irqiq u jitqalla'. Wara jiżdied it-tadam imqaxxar u mqatta', ftit bżar u melħ u jkompli jitqalla' mal-basal. Hekk kif isir, jiżdied il-bajd imħabbat u jitħawwad mal-kumplament tat-taħlita sakemm isir il-bajd.

L-Istuffat tal-Qarnit

Informazzjoni fuq il-metodu ta' preparazzjoni

L-istuffat tal-qarnit isir billi l-ewwel titgħalla l-qarnita fi ftit ilma fuq nar baxx. Ġo taġen jitqalla' l-basal u t-tewm fiż-żejt taż-żebbuġa sakemm jieħdu lewn ħamrani. Wara, dawn jitpoġġew f'kazzola flimkien mal-qarnita, mat-tadam, mal-patata, mat-tursin, mal-kunserva, maż-żebbuġ, mal-weraq tar-rand, man-nagħniegħ, ma' ftit inbid, maz-zokkor, mal-bżar u mal-melħ. Dawn jitħallew isiru fuq nar baxx għal madwar ħamsin minuta. L-istuffat tal-qarnit jisserva flimkien mal-ispagetti bi ftit tursin imqatta' fil-wiċċ.

Il-Pulpetti tal-Makku

Informazzjoni fuq il-metodu ta' preparazzjoni

Il-pulpetti tal-makku jsiru billi l-ewwel jitqalla' l-basal. Wara, dawn jitħawdu mal-makku, mal-patata mgħollija mgħaffġa, mal-lumi maħkuk u ma' xi ħwawar. Minn din it-taħlita jinħarġu pulpetti żgħar li jinksew bid-dqiq u wara jinqlew fiż-żejt taż-żebbuġa. Dawn jiġu servuti biz-zalza tal-kappar.

It-Tin Imqadded

Informazzjoni fuq il-metodu ta' preparazzjoni

Għall-preservazzjoni tat-tin b'dan il-metodu, it-tin jiġi maqtugħ min-nofs u jitpoġġa ħdejn xulxin ġo tilari fix-xemx. Biex jitqadded dan jieħu madwar erbgħa jew ħamest ijiem. Ladarba jinxef, dan jinħażen ġo kontenituri.

MINISTERU GĦALL-AGRIKOLTURA
SAJD, U DRITTIJIET TAL-ANNIMALI